

לית המת

רמב"ם יד החזקה הלכות אבל פרק יד (א) מצות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים ולהוציא המת ולהכניס הכלה וללוות האורחים ולהתעסק בכל צרכי הקבורה לשאת על הכתף ולילך לפניו ולספור ולחפור ולקבור וכן לשמח הכלה והחתן ולסעדם בכל צרכיהם ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור אע"פ שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים עשה אתה אותן לאחיך בתורה ובמצות:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יח/א אמר רחבה אמר רב יהודה כל הרואה המת ואינו מלוהו עובר משום לעג לרש חרף עשהו, ואם הלוהו מה שכרו אמר רב אסי עליו הכתוב אומר מלוה ה' חונן דל, ומכבדו חונן אביון:

ספר משלי פרק יז (ה) לעג לרש חרף עשהו שמח לאיד לא ינקה:

ספר משלי פרק יט (יז) מלוה ה' חונן דל וגמלו ישלם לו:

ספר משלי פרק יד (לא) עשק דל חרף עשהו ומכבדו חונן אביון:

רש"י ברכות דף יח/א מלוה ה' חונן דל - קרי ביה מלוה את המקום מי שחונן את הדל, ואין לך דל מן המת והמלוה אותו כאלו מלוה את המקום:

שיטה מקובצת כל הרואה המת ואינו מלוהו עובר משום לועג לרש. דאומר למה אגמול לו חסד הלא אין בידו עוד לשלם לי גמול. ויש אומרים דלכל הפחות יש לו ללוותו ארבע אמות:

מהרש"א גמ' משום לועג לרש וכו'. לפי שג"ח לעשירים מצפה לתשלום גמול משא"כ ג"ח לרש וע"כ קרא ג"ח למתים כאלו עושה חסד לרשים כמ"ש חסד ואמת דג"ח שעושים עם המת הוא ג"ח של אמת והיינו לועג לרש וגו' כאלו גם עושהו לא יוכל לשלם לו ואמר שאם מלוהו אמר הכתוב מלוה ה' חונן דל גם שהמת לא יוכל לשלם לו כדל הזה קאמר בסיפיה דההוא קרא וגמולו ישלם לו הקב"ה דהיינו כאלו מלוה ה' וק"ל:

עין איה כל הרואה את המת ואין מלוהו. ההלויה תלמד שיש יחס לחיים עם המות ושפעולות החיים עושות רושם במצב המות, ובזה יתעורר לכבד את ד' בפעולות החיים שבידו כל ימי חייו, מפני שאינם פעולות שכלות כעשן, כ"א [הן] יתיצבו בלבוש אחר ע"י המות, אבל מציאותם תתמיד ותתן פרי. ומי שאינו מלוה, אפי' יודה בנצחיות הנפש וגם בתחית המתים, אבל אם לא ישים לב שיש חיבור לכל פעולות וארחות החיים גם אחרי מות האדם, וכפי הליכותיו בחיים ימצא אז ערכו האמיתי, עוד לא מלא תעודתו בכבוד ד', שעיקר המגמה מזה היא שלימות יצוריו.

וההלויה תציין עוד, שנסיעת המות היא למעלה יותר רמה ממציאות חיי החומר. ע"כ על המלוה אומר הכתוב: מלוה ד' חונן דל. כמלוה המאמין ללוה, אף שאין עיניו רואות את כספו, אבל הוא בטוח באמונתו, כן בטוח הוא אף שרואה החיים כלים לעיניו, מ"מ הוא יודע להוקיר ערך המות, מפני היותו בטוח על צדקת ד'. כי לא לשוא ברא את האדם, ונפח בקרבו נשמת חיים רק לעשותו משחק לפגעי הזמן החומריים, כ"א לתכלית נשגבת נעלה, שימצא ביותר באחרית הימים.

ויש בזה עוד הערה. כי רגשי העוצב שיוליד המות, גם הם לטובה המה, להכניע לב האדם וטבעו הקשה, למען יוכל לנהלו באורח חיים. כמו שמציאות העוני בא ג"כ להוליד מדת החנינה בנפש העושה צדקה, שהוא קנין נצחי וטוב בעצם הנפש לעולמים. והנה המשתמש בהיתרון שבא מאלו הדברים שנדמים לרעות, הוא מכבד את ד', שמוציא אל הפועל את התכלית הטובה הצפונה בהם, כפי הכונה האלהית העליונה. וכן המלוה את המת ומועיל עליו רושם של והחי יתן אל לבו ומישר דרכיו, הוא מכבד את ד'. כמו כן החונן דל ואביון הוא מכבד את ד', במה שמראה התכלית הטובה שיש בכל דבר, אפי' הנדמה רע.

אורות הקודש ב' עמ' ש"פ חזיון המות

המות הוא חזיון שוא, טומאתו היא שקרו. מה שבני אדם קוראים מות הרי הוא רק תגבורת החיים ותעצומתם. מתוך השקיעה התהומית בקטנות, אשר יצר לב האדם השקיע אותו בה, הרי הוא מצייר את תגבורת החיים הזאת בצורה מדאיבה וחשוכה, שהוא קוראה מות. מתעלים הם הכהנים בקדושתם מהקשבה שקרית זו, שאי אפשר להמלט ממנה כל זמן שהממשל הכזבי כל כך שולט בעולם, כי אם בהעברת העינים מהמחזה המביא את רשמי ההטעאה הללו אל הנפש, על כל נפשות מת לא יבא, 'לנפש לא יטמא בעמיו'.

רבנו בחיי על דברים פרק לא פסוק טז הנך שוכב עם אבותיך. אמרו במדרש (תנחומא וזאת הברכה ז), כשאמר לו הקב"ה למשה הן קרבו ימין למות אמר לו משה רבונו של עולם בהן קלסתיך שנאמר (דברים י, יד) הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים בו בלשון אתה קונס עלי מיתה, אמר לו אני אעשה לך לקורת רוח, מיד בא אליו הדיבור מאת ה' יתברך ואמר הנך שוכב עם אבותיך, אין לשון הנך אלא קורת רוח. ובמסכת סנהדרין (צ ע"ב) דרשו, הנך שוכב וקם מכאן לתחית המתים מן התורה. וכענין זה דרשו בו (שם צא ע"ב) אז ישיר משה (שמות טו, א), שר לא נאמר אלא ישיר מכאן רמז לתחית המתים מן התורה:

וביאור מה שאמרו אני אעשה לך קורת רוח לפי דעתי הוא קורת רוח של העולם הבא שיבטיחנו בו, וכענין שאמרו (אבות ד, יז) יפה שעה אחת של קורת רוח של העולם הבא מכל חיי העולם הזה, שהרי משה קלסו בהן והקב"ה אמר לו הן קרבו, והקריבה זו אל החיים הנצחיים כי המות סיבת החיים ושערי העולם הבא, אם כן אין זה קטרוג ועונש אלא שכר, שהרי המלך הישר לא יחתוך ראש השר שלו בחרב שהביא לו מנחה אך יגמלהו ויתן לו מתנות, וכן הקב"ה גמלהו למשה בכאן כרחמיו וכרוב חסדיו, כך אמר לו אתה קלסתני בהן ואני אומר לך הן קרבו ימין והנך שהוא קורת רוח לעולם הבא שתהיה נפשך גנוזה תחת כסא הכבוד, וזהו תוספת כ"ף במלת הנך שהוא כסא הכבוד, וכמו שרמזתי בתוספת כ"ף של בערך נפשות לה' (וּקְרָא כו, ב), כי הנפשות אשר לה' הן בערך כסא הכבוד. נמצאת למד שאף על פי שהזכיר לו מיתה במלת הן כלל בו החיים האמיתיים שהיה מתקרב אליהם, ובשרו בשני מיני החיים, הראשון חיי עולם הנשמות המתקרבים לו לאדם תיכף למיתתו, והשני חיי עולם התחיה שמשם יעתק אל העולם הבא שהוא השכר האחרון ביום השבת הגדול, ושם יזכו ויתעדנו בגוף ובנפש. וזהו שאמר הנך כלפי הנפש בעולם הנשמות שתהיה גנוזה שם בכסא הכבוד, ואמר שוכב וקם כלפי הגוף לזמן תחית המתים, וזה ביאור הקורת רוח שאמר לו, וזה מבואר: